

O'ZBEKISTONNING TOG' HUDUDLARIDA TARQALGAN NOYOB O'SIMLIKLARNING EKOLOGIK AHAMIYATI

Urinova Xulkar Shokirovna

NDKTU "Agronomiya" kafedrasi dotsenti.

Isroilova Charos Bobomurod qizi. NDKTU 41-25 Agro guruhi talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20604783>

Annotatsiya. Mazkur maqolada O'zbekiston tog' hududlarida uchraydigan noyob o'simliklarning ekologik ahamiyati, ularning tabiiy ekotizimlardagi o'rni hamda muhofaza qilish masalalari tahlil qilingan. Tog' florasi biologik xilma-xillikning muhim tarkibiy qismi bo'lib, ko'plab kamyob va mahalliy turlar uchun yashash muhiti vazifasini bajaradi. Noyob o'simliklarni asrash va ulardan oqilona foydalanishning ilmiy asoslari yoritilgan.

Kalit so'zlar: tog' florasi, noyob o'simliklar, biologik xilma-xillik, ekologik muvozanat, genofond, muhofaza, tabiiy ekotizim.

O'zbekiston hududi o'zining tabiiy-geografik sharoitlari bilan Markaziy Osiyoning o'ziga xos mintaqalaridan biri hisoblanadi. Mamlakatning tog'li hududlari o'simliklar dunyosining boyligi va xilma-xilligi bilan ajralib turadi. Ayniqsa, G'arbiy Tyanshan, Hisor-Olay, Zarafshon va Turkiston tog' tizmalari ko'plab noyob va kamyob o'simliklarning tabiiy tarqalish markazi hisoblanadi.

Noyob o'simliklar nafaqat tabiatning bebaho boyligi, balki ekotizimlar barqarorligini ta'minlovchi muhim biologik resurs hamdir. Ularni o'rganish va muhofaza qilish bugungi kunda ekologiya va tabiatni muhofaza qilish sohasidagi dolzarb masalalardan biri sanaladi.

Tog' florasining xususiyatlari.

Tog' hududlari murakkab relyef, balandlik mintaqalari va turli iqlim sharoitlari bilan tavsiflanadi. Shu sababli bu hududlarda o'simliklarning xilma-xilligi yuqori darajada shakllangan. Balandlik ortishi bilan o'simlik qoplami ham o'zgarib boradi va har bir mintaqada o'ziga xos flora vakillari uchraydi.

O'zbekiston tog'larida ko'plab dorivor, manzarali va ilmiy ahamiyatga ega o'simliklar tarqalgan. Ayrim turlar tor arealga ega bo'lib, faqat ma'lum hududlarda uchraydi. Bu esa ularning ekologik va genetik qiymatini yanada oshiradi.

So'nggi o'n yilliklarda tog' hududlarida inson faoliyatining kuchayishi ayrim o'simlik turlarining qisqarishiga sabab bo'lmoqda. Yaylovlardan haddan tashqari foydalanish, noqonuniy terib olish, yo'l va turizm infratuzilmasining kengayishi o'simliklarning tabiiy yashash muhitiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Shuningdek, iqlim o'zgarishi natijasida harorat rejimining o'zgarishi va suv resurslarining kamayishi ham ayrim noyob turlar populyatsiyasiga xavf tug'dirmoqda. Ayniqsa, tor arealli o'simliklar bunday omillarga nisbatan sezgir hisoblanadi.

Muhofaza qilishning ustuvor yo'nalishlari. Noyob o'simliklarni saqlash uchun ularning tabiiy yashash hududlarini muhofaza qilish zarur. Qo'riqxonalar va milliy bog'lar bu borada muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, botanika bog'larida kamyob turlarni ko'paytirish va qayta tiklash ishlari olib borilishi lozim.

Muhofaza tadbirlarining samaradorligini oshirish uchun:

- ilmiy monitoring tizimini rivojlantirish;
- ekologik qonunchilikka rioya etilishini kuchaytirish;
- mahalliy aholi o'rtasida ekologik madaniyatni oshirish;
- noyob turlarni sun'iy ko'paytirish dasturlarini kengaytirish;
- yoshlarni tabiatni asrash ruhida tarbiyalash muhim ahamiyatga ega.

Xulosa. O'zbekistonning tog' hududlarida tarqalgan noyob o'simliklar mamlakat biologik xilma-xilligining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Ular ekologik muvozanatni saqlash, tuproq va suv resurslarini muhofaza qilish hamda genetik fondni boyitishda katta ahamiyatga ega. Ushbu o'simliklarni saqlab qolish uchun ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirish, muhofaza choralarini kuchaytirish va ekologik ta'limni takomillashtirish zarur.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Qizil kitobi. – Toshkent, 2019.
2. O'zbekiston florasini. – Toshkent: Fan.
3. O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi Botanika instituti ilmiy nashrlari.
4. To'xtayev A.S.. Ekologiya. – Toshkent, 2018.